

Psihoanalitičko tumačenje bajke

Brljak, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:065960>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Ivana Brljak

Psihoanalitičko tumačenje bajke

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
Odsjek za kroatistiku

Ivana Brljak
Matični broj: 0009070759

Psihoanalitičko tumačenje bajke

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: dr. sc. Aleksandar Mijatović, prof.

Rijeka, 14. rujna 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....	2
2. Freudova i Jungova psihologija.....	3
3. Fantazija	4
3.1. Rješenje, oporavak, utjeha.....	5
3.2. Id, ego, superego	8
4. Edipalna faza.....	9
5. Seksualnost i simboli	11
6. Zaključak	14
6. Sažetak	15
7. Ključne riječi	17
8. Literatura	18

1. Uvod

U počecima civilizacija ljudi su tragali za odgovorima na pitanja o životu kao što su, na primjer, odakle dolazimo i kako smo nastali. U pokušaju da odgovore na takva pitanja stvorili su mitove. U književnosti antičke Grčke postoje mitovi oko kojih su se kasnije razvijale filozofske i psihološke teorije. Indijske Vede također su sazdane od mitova i poučnih priča, a u uskoj su vezi s bajkama. Zajednički im je cilj – otkriti i podučiti.

Ljudska psihologija također je bila predmet čovjekovog zanimanja i proučavanja. Kroz povijest stvarane su nauke o ljudskoj ćudi. U 18. stoljeću austrijski psiholog Sigmund Freud razvio je teoriju o strukturi ličnosti. Priklonio mu se Carl Gustav Jung koji je na temelju njegove koncepcije svjesnog, predsvjesnog i nesvjesnog razvio teoriju kolektivnog i individualnog nesvjesnog. Njegov je rad bio svrhovit za jedno tumačenje bajki nazvano **psihoanalitičko tumačenje**. Takva se interpretacija temelji na čovjekovim unutarnjim procesima koji oblikuju njegov život. Psihoanalitičko se tumačenje primijenjuje i na bajke.

Kod psihoanalitičkog tumačenja bajki ključne su dakle Freudova i Jungova teorija. Zato je valjano najprije ih razmotriti, a onda prijeći na pojedinu sastavnicu bajki koja ukazuje na psihologiju čovjeka, odnosno djeteta. Takav će biti sadržaj ovog rada. Teme će biti edipalna faza, seksualnost, pitanje djetetovog osamostaljenja i dr. Bajka se koristi različitim metaforama i fantastičnim elementima, no vidjet ćemo da je zapravo i sama bajka jedna metafora, alegorija čovjeka.

2. Freudova i Jungova psihologija

Freudova teorija o strukturi ličnosti govori kako se čovjekova ličnost sastoji od tri dijela: ida, ega i superega. Prvi dio čovjekove ličnosti ima potrebu za hranom, pićem i pražnjenjem, dakle teži zadovoljenju fizičkih potreba. Međutim, čovjek je odgojem stekao moralne i društvene konvencije koje nosi u svojoj svijesti. Tu moralnu stranu Freud je predočio konceptom superega, dok je primitivna čovjekova strana, potreba za zadovoljenjem predstavljena kao id. Prema tome su id i superego suprotstavljeni jer superego sprečava nemoralne postupke koji služe zadovoljenju ida. Ego, pak, nalazi rješenje za zadovoljenje ida na čovjeku moguć način.

U djece je id najjače izražen. Odgojem se uči važnost prevazilaženja ida i usmjeravanja težnje k prevlasti ega i superega. To je jedna od ideja bajke koja se krije iza simbola i likova. Uz to čest je motiv u bajkama struktura ljudske ličnosti – id, ego i superego – samo u metaforama.

Ovo je jedna strana psihoanalitičke psihologije, Freudova strana. Na njega se nadovezuje Jung s novim terminima značajnim za tumačenje bajke. Jung je uveo pojmove *kolektivnog nesvjesnog* i *individualnog nesvjesnog*. U nazivu je objašnjeno pola gradiva: kolektivno nesvjesno se tiče onih psiholoških procesa koji su zajednički svima nama, čovjeku kao vrsti. Prema tome postoji zbir *arhetipova* koji se predstavljaju i u bajkama. S druge strane, svaki je čovjek drugačiji pa prema tome svatko ima svoj vlastiti skup frustracija, strahova i ostalih unutarnjih procesa. To je izrečeno individualnim nesvjesnim. No u bajkama je više naglasak na kolektivnom nesvjesnom. Bajke su rezultat „invazije budnih halucinacija iz kolektivnog nesvjesnog“ (Von Franz, 2007) Preko njih se može isčitati ono nesvjesno u čovjeku koje nije ni sam u mogućnosti uvidjeti. Jung je uveo pojmove *Jastva*, *Sjene*, *Anime* i *Animusa*.

Jastvo bi odgovaralo Freudovom pojmu ega. Ono označava nas same, naše osobe. Životinjski dio Jastva, naša mračna strana izražena je pojmom Sjene. Anima, što se tiče muškaraca, i animus, vezano uz žene, označavaju slike o drugom spolu uvjetovanu nama kao osobama te nama kao vrstama. Uzimajući u obzir Jungovu koncepciju, može se primijetiti da bajke sve ove odrednice prikazuju simbolički. Sjena je, na primjer, prikazana kao neka životinja i sl.

Ova se Jungova teorija u bajkama u nekim dijelovima poklapa s Freudovom čineći, tako reći, veće cikluse psiholoških pojava. Kao što sam već spomenula, Jastvo i Ego mogu komparirati, a isto tako i Sjena i Id. Zato je u bajkama česta tema usklađivanje ega i ida što je djeci od posebne važnosti. O seksualnosti je Freud nerijetko pisao. Jungovi pojmovi animusa i anime također se odnose na muško-ženske odnose, točnije njihova viđenja jedno drugih. Postoji ciklus bajki koje se bave doživljajima seksualnosti te su također potpora djeci u njihovom shvaćanju i svoje i tuđe seksualnosti.

3. Fantazija

Fantastika se ili njezini elementi može pojaviti u mnogim književnim vrstama pa tako i u bajkama gdje je oblikovana na način svojstven toj književnoj vrsti. Zbilja bajke je van logičnih i fizičkih zakona, pomalo je nalik snu, što nije slučajno. Budući da je bajka replikacija naše psihičke unutrašnjosti kao što je i san, prema Freudu, odraz našeg nesvjesnog dijela ličnosti, nailazimo na sličnosti između svijeta bajke i svijeta snova. Kad sanjamo, svijet je naizgled ispremiješan, događaji se nižu naizgled nepovezanim slijedom kao što i osobe s kojima dolazimo u interakciju nisu povezane u javi jer dolaze iz različitih dijelova našeg života. Ipak, snovi su sazđani po principu asocijacija te prikazuju neobrađeni dio naše svijesti, odnosno pre-svjesni dio. Za bajku vrijedi nešto drugačije. Ona dolazi jednim dijelom nesvjesnim, a drugim dijelom svjesnim

putem. Zbog tog svjesnog dijela ljudske ličnosti prisutnog tijekom stvaranja bajke, ta se priča oblikuje zaokruženo, s određenim redom te na kraju ima pouku, odnosno definiran kraj, što sa snovima nije slučaj. Budući da nisu djetetov proizvod, bajke ne uzrokuju u njemu osjećaj krivnje zbog nekih loših motiva koje `ne bi smjelo misliti`, za koje je odgojem steklo uvid da nisu moralno prikladni, dok je san isključivo djetetov. Isto tako bajka mu pruža mogućnost da „projektira na `nekoga` sve loše stvari, koje su odviše strašne da bi bile prepoznate kao dio njega samog“. (Bettelheim, 2000) Bajka i san su zato na neki način izrazito slični, ali ujedno postoje i bitne razlike. No svakako su povezani jer bajka djeluje na dijete kao san: pomaže mu proraditi njegove nesvjesne pritiske kroz fantaziju.

Fantazija je dakle ključna za pojam bajke. Ona se manifestira u bajci kroz fantastične likove, već spomenute nelogične radnje te nesvakidašnje odnose i pojave. Fantastika je u bajci izrazito važna jer se poklapa s djetetovim pogledom na svijet što znači da će dobro razumijeti bajku koja sudjeluje u njegovom odgoju i pripremi za život. Tijekom preedipalne i edipalne faze, dijete nema razvijeno realističko, racionalno mišljenje, već samo apstraktno. Zbog toga ono savršeno razumije bajku, njezino skriveno značenje: ljudsku unutrašnjost iskazanu fantastikom. Unutrašnjost uključuje unutarnje sukobe na razini ličnosti (id, ego, superego) te sukobe uzrokovane događajima iz okoline.

3.1. Rješenje, oporavak, utjeha

Najprije ćemo razmotriti sukobe uzrokovane vanjskim čimbenicima. Oni se odnose na trenutnu djetetovu situaciju, a ona uključuje roditelje i braću. Prvo, zbog svojih loših postupaka dijete se nekad zna osjećati nedostojno roditeljske ljubavi. Zbog istih razloga ono misli da će biti odbačeno od roditelja. Zato bajke koje tematiziraju nečije ružne postupke na kraju završavaju tako da taj lik uvidi

svoju zloću i popravljaju se. Time mu je oprosteno i prihvaćen je natrag u zajednicu. Na taj način dijete pronalazi utjehu za sebe. Djetetov strah od odbacivanja još je u bajkama prikazan motivom protjerivanja djece što je analogno dječjem razmišljanju da ako ne bude dobro, roditelj će ga napustiti. U bajkama lik protjeranog djeteta uvijek pobjeđuje čime je dijete čitatelj zadovoljno. Motiv protjerivanja može se svesti i na odlazak od kuće u potragu za znanjem. Roditelji šalju dijete u svijet, a ono se vraća odraslije i pametnije što roditelja zadivi pa prihvaća svoje dijete natrag u svoj dom. U tome je opet vidljiva djetetova nesvjesna želja za dokazivanjem kako ga roditelji ne bi odbacili, ali i želja za dostizanjem roditelja u znanju. Ovaj se motiv može primijetiti u bajci o Ivici i Marici. U toj je bajci vidljiv dvostruki aspekt doma: onaj u dobrom smislu koji je smješten na rubu šume, dok je vještčina kuća duboko u šumi odraz lošeg doma. Simbol šume je čest u bajkama, a odnosi se na izražavanje unutarnje izgubljenosti ili neke bezizlazne situacije kao što je bilo vješticino zarobljavanje Ivice i Marice. Tako ujedno dijete uči i suradnji u društvu. Na primjeru zajedničkog djelovanja Ivice i Marice u pobjedi nad vješticom djetetu je dana poduka o važnosti zajedništva.

Motiv zatvaranja djeteta od strane roditelja ili skrbnika (npr. Zlatokosa) s jedne strane prija djetetu koje sluša takvu bajku jer dobiva dojam da je voljeno čim ga roditelji drže za sebe, to pokazuje njegov značaj. S druge strane, taj je motiv rezultat djetetove nesvjesne želje da se osamostali. Kao što glavni lik u bajci čezne za slobodom, tako i dijete osjeća potrebu da se odvoji od roditelja. Na to ga bajke i potiču tako da završavaju sretno za glavnog malog junaka. On pobjeđuje i drugi mu se dive. Slušajući takvu bajku, dijete je ohrabreno pri susretu s mišlju o odvajanju od roditelja što mu u djetinjstvu, usprkos nesvjesnoj želji za osamostaljenjem, djeluje strašno.

Nadalje, najčešća je situacija u obitelji da je dijete okruženo braćom i sestrama. Zbog toga se ono može osjećati zapostavljeno ili manje vrijednim u

očima roditelja. Taj problem predstavlja motiv natjecanja među braćom. Pri tom se mali čitatelj poistovjećuje s namlađim bratom koji na kraju pobjeđuje. Primjer je bajka „Tri pera“ koja govori o tri brata koji se dokazuju ocu da bi ga naslijedili.¹ Najmlađi brat nazvan Tupavko ili Budalica ismijavan je i neprihvaćen od svoje braće, no na kraju on pobijedi i nasljedstvo otac prepušta njemu. Na taj je način dijete koje sluša bajku opet dobilo utjehu. Time mu je pružena nada i mogućnost oporavka od unutarnje tjeskobe.

Bajka dakle pruža djetetu utjehu, oporavak i nudi rješenje: „Zbog obećanja da će kraljevstvo biti njegovo, dijete je voljno povjerovati u ostale lekcije koje mu nudi bajka: da čovjek mora napustiti dom da bi pronašao svoje kraljevstvo; da ga ne može osvojiti istog trena; da je neophodno da se upusti u rizike, oda se iskušanjima; da to ne može učiniti samostalno, već su mu potrebni pomagači...“ (Bettelheim, 2000) No bitno je da se dijete ne poistovjećuje s likovima doslovno i ne shvaća priču dijelom njegove stvarnosti. Ta mu je mogućnost dana već uvodnom rečenicom: „Jednom davno/Prije mnogo mnogo godina...“. Takvim uvodom u priču dano je na znanje da se to dešavalo nekad, da je posrijedi prošlo vrijeme, daleko od sadašnjosti. Takvo vrijeme naziva se *bezvremena vječnost/illud tempus*. Služi djetetu da se ogradi od poistovjećivanja svoje stvarnosti sa stvarnošću bajke jer bi takva ponekad okrutna stvarnost za njega bila prefrustrirajuća. Poslije ovakvog uvoda slijedi realističan događaj. Opisuje se svakidašnja situacija, nešto što je već dijete doživjelo ili može doživjeti u životu. Na primjer, kao u bajci „Uspavana ljepotica“ dio je života da žena ne uspijeva dobiti dijete. Također je moguće siromaštvo u obitelji kao u Ivici i Marici. U bajkama su likovi izrazito polarizirani što je u skladu s djetovim viđenjem ljudi: ili dobar ili loš. Crno-bijela tehnika stvara karikature od likova, posebice negativnih. To nimalo ne šteti djetetu u pedagoškom smislu jer je opet u skladu s njegovim shvaćanjem. Neki karikiran lik dijete ne shvaća doslovno te

¹ Motiv nasljedstva očeve/kraljeve pozicije čest je u bajkama, a Jung ga objašnjava „kulturološkim nesvjesnim“, tj. da je motiv preuzet iz kultura naših predaka kod kojih je postojao takav običaj

neku okrutnu radnju iz bajke nikako ne će primijeniti u stvarnom životu zbog čega možda neki roditelji strahuju.

3.2. Id, ego, superego

Druga vrsta unutarnjeg sukoba je ona koja se odnosi na djetetovu ličnost. Radi se o usklađivanju ida, ega i superega.

Bajka se koristi jezikom simbola da bi djetetu predstavila njegovu vlastitu ličnost. Zli likovi, poput vještica, vuka, zmajeva i sl. predstavljaju id, dok glavni junaci najčešće predstavljaju ego. Te dvije vrste likova dolaze u sukob pri čemu pobjeđuje glavni junak, pobjeđuje ego. Tako se daje na znanje da nije valjano djelovati na temelju ida, dakle na temelju primitivnih nagona, već da je potrebno voditi se egom. Dijete osvještava svoje dvije strane, „dobru i lošu“, koje treba pravilno uskladiti. U bajci „Crvenkapica“ postoji simbol superega utjelovljen u liku lovca. On je čuvar šume, ubija zle vukove, spašava dobru baku i Crvenkapicu. Utjelovljenje je moralnosti: dobrote i brige za druge. Liku lovca suprotstavljen je lik Crvenkapice koja predstavlja id. Usprkos majčino upozorenju da se ne zadržava u šumi, već ide ravno do bakine kućice, ona bere cvijeće što joj pruža užitak. Majčino upozorenje analogno je egu. Crvenkapica je dakle željela utažiti svoje primitivne potrebe, što u ovoj bajci predstavlja cvijeće (no i vuk o čemu će biti riječi u poglavlju o seksualnosti), i zbog toga ispaštala. Da je slušala ego (Majku) izbjegla bi probleme.

Sukob ida i ega u bajkama može biti predstavljen i suprotnim likovima. Na primjer, u bajci „Pčelinja matica“ likovi dvojice braće suprotstavljeni su najmlađem bratu. Dok starija dva žele uništiti mravinjak, patke i pčelinjak, najmlađi ih odvraća od tih loših zamisli. To mu se kasnije vraća dobrom kad mu sve te životinje pomažu u zadacima koje sva trojica braće moraju ispuniti da skinu čaroliju sa sebe. U ovoj je bajci izražena suprotnost ida i ega. Braća

predstavljaju id koji želi samo sebi udovoljiti (jesti med, dok pri tome uništavaju druge), a najmlađi brat ima svijest o drugima, kao na primjer pčelama, i shvaća da ako sebe zadovolji, njih će uništiti, zato ne pomišlja na taj pothvat.

Još je jasnije prikazana ličnost u bajkama s dva lika koja se doimaju kao jedno. U zbirci „Tisuću i jedna noć“ Šeherezada priča pripovijest o Sinbadu moreplovcu. Zapravo se radi o dva momka imena Sinbad, no dok jedan plovi i upušta se u razne avanture, drugi ostaje kod kuće i brine o domu. Jasno je da Sinbad moreplovac predstavlja razvratni id, a drugi Sinbad ego. Tako je prikazana ljudska ličnost kao dvostruka.

4. Edipalna faza

Za svoj razvitak dijete treba proći nekoliko faza: oralnu, analnu, falusnu, fazu latencije i genitalnu fazu. Na kraju svih faza dijete postaje kompletna odrasla osoba. Ona faza za koju su bajke značajne jest treća, falusna faza koja traje od četvrte do sedme godine. Točnije, nije toliko bitna sama ta faza, već faza unutar nje, nazvana *edipova faza* koja traje otprilike između treće i pete godine. Naziv je dobila prema pojmu iz Freudove psihološke teorije. Riječ je o *edipovom kompleksu*: pojavi kada dječaci osjećaju jaču privrženost prema majci nego prema ocu, privrženost koja je na razini seksualne privlačnosti, no iz dječje perspektive, dakako. Isto, samo obrnuto, vrijedi za djevojčice. U cijeloj je falusnoj fazi naglasak na seksualnosti. U toj fazi dijete osvještava svoj seksualni dio, kao što je u prijašnjim fazama naglasak bio na iskustvima hranjenja i pražnjenja. Čovjek stječe prisne odnose s jednom partnericom, bori se za njezinu pažnju te pazi da mu ju neki drugi ne oduzmu. Budući da je tada djetetu majka najbližija ženska osoba, ima zasnovan dobar odnos s njom, dječak projektira pažnju na nju, dok mu otac predstavlja onu konkurenciju od koje treba majku štiti da bi je zadržao samo za sebe. Na taj se način u djetetu razvijaju prirodni

seksualni instinkti. No to je prvi stupanj razvoja spolnosti kod djeteta koji nema veze sa seksualnim iskustvom. Upoznavanje s tim događa se u završnoj, genitalnoj fazi. Tada je dijete već upoznato sa svijetom, stoga će svoje projekcije proširiti na druge ženske jedinice, a majka više neće imati tu ulogu. Isto vrijedi i kod djevojčica koje se u edipalnoj fazi više priklanjaju ocu od kojeg traže pažnju i kojem pridavaju pažnju, dok majku doživljavaju kao konkurenciju. Nazvana prema mitu o Edipu koji je neznan oženio svoju majku, a ubio oca, edipova faza je, prema Freudu, normalan dio djetetova života. Ta se faza manifestira u bajkama na različite načine.

Najosnovniji je oblik manifestacije kroz likove. Postoje tipovi likova maćehe, princa i princeze, čudovišta i sličnih oblika. Svaki od njih predstavlja jedan oblik djetetovog pogleda na svijet u edipalnoj fazi. Djevojčice doživljavaju svojeg oca kao princa, a sebe princezu, s kojim će živjeti u dvorcu na brdu. Majku vide kao prepreku na tom putu, zato je projektiraju u lik maćehe koja ima zao utjecaj na oca. Likom maćehe djevojčice nesvjesno opravdavaju „mržnju“ koju osjećaju prema svojoj majci. Suprotno, dječaci su prinčevi koji žele osvojiti svoju majku princezu i odvesti je u njihov dvorac da tamo dugo i sretno počive, dok tatu doživljavaju simbolički kao čudovište ili zmaj. Zbog toga princ uvijek pobijedi lošeg zmaja i spasi princezu. „Crvenkapica“ je primjer bajke u kojoj je manifestirana edipova faza. U Crvenkapici postoje dva tipa oca. Jednog edipalnog oca predstavlja vuk, a drugog lovac. Dok u liku vuka djevojčica vidi oca kako ga doživljava u edipalnoj fazi, lik lovca joj predstavlja njenog oca skrbitelja što zaobilazi edipalnu fazu.

Međutim, samo u ovoj fazi djeca vide roditelje savršenim. U prededipalnoj i postedipalnoj fazi dijete vidi majku u svim oblicima. Nekad je dobra, pažljiva i mila, no kad se naljuti, postaje druga osoba. Djeca to shvaćaju doslovno, zato su stvoreni određeni likovi kao na primjer vještice: one udovoljavaju glavnom junaku, no kad im se on suprotstavi, one se naljute i nanose mu zlo pretvarajući

ga u neku životinju ili stvar i sl. Tako je doživljena majka u djetetovim očima što je prikazano na dječji, karikiran način.

U svakog djeteta edipalna faza jednom završava, što se odražava i u bajkama. Dijete shvaća da majka nije ono čemu ono teži, stoga ono osjeti poriv za odlaskom što je izrečeno motivom braće od kojih jedan odlazi od kuće, a drugi ostaje. Likovi braće predstavljaju djetetove, ali i čovjekove dvije unutarnje strane: poriv za odlaskom i potrebu za sigurnošću koju je najsigurnije dobiti u roditeljskoj kući.

5. Seksualnost i simboli

Sa seksualnošću se dijete dakle susreće u falusnoj fazi. U fazi latencije seksualni porivi nestaju i vraćaju se u adolescenciji, u genitalnoj fazi poslije otprilike dvanaeste godine. Faza latencije također se odražava u bajkama. Period kad se javlja seksualna anksioznost dešifriran je u simbole i tako stvorena priča. Gledano od strane djevojčica, seksualna anksioznost posljedica je njihovog gnušanja nad spolnosti. Postoji ciklus bajki o zvijeri i djevojci (ili mladoženji zvijeri)² koje govore o tome, u simbolima, dakako. Bajka „Ljepotica i zvijer“ možda je najpoznatija iz tog ciklusa. Ljepotica je bila izrazito vezana za svog oca (pomalo se prepoznaje i odraz edipalne faze), no životni ciklus nalaže da se odvojimo od roditelja i stvorimo seksualne odnose s dotad nepoznatom osobom. To iskustvo je za djevojčice latentne faze toliko stravično da svog budućeg partnera projektiraju u zvijer. Njihovo viđenje svojeg odnosa s pojedincem iz vanjskog svijeta analogan je odnosu ljepotice i zvijeri. Međutim bajka služi da razbije taj mit u očima djevojčica. Zato je u Ljepotici i zvijeri lik zvijeri nježan

² Početni primjer ovakve vrste bajki je grčki mit o Psihi i Amoru u kojem Amor noću spava pored Psihe, a ona misli da pored nje spava zvijer pa se boji. Na kraju ga osvjetli i shvaća da je cijelo vrijeme spavala s ljepotanom.

prema ljepotici i tužan je kad se ona ne želi vratiti. Ta je tuga čak i smrtna. No ljepotica je nakon nekog vremena, premda još uvijek voli svog oca, sklona i zvijeri. Zvoljela ga je pa mu se vraća, a na kraju se on preobražava u zgodnog mladića što govori o tome da je zvijer cijelo vrijeme bila ljepotan, samo je u očima djevojčice bila životinja. Na isti je način strukturirana i bajka „Kraljević žabac“. Vidljivo je da simboli za seksualnost koje se djevojčice plaše jesu životinje – zvijer i žabac – što ukazuje na doživljaj seksualnosti kao nešto životinjsko u nama. Međutim ove bajke pokazuju suprotno i na taj način hrabre djevojčice.

S druge strane, bajke mogu odražavati seksualnu želju djevojčica, odnosno adolescentkinja, kad stupaju u zadnju, genitalnu fazu, poslije dvanaeste godine. I same glavne junakinje koje projektiraju takve želje su djevojčice na pragu djevojaštva. U tim je bajkama ideja prelazak iz nevinosti u aktivnost. Čest je simbol za to crvena boja koja sugerira krv ili je simbol sama krv. Taj simbol ukazuje na djevičansku krv što je u Pepeljugi upotunjeno još i simbolom cipelice. Nakon što je Pepeljuga izgubi na balu, princ odlazi s cipelicom u svaku kuću i stavlja je na nogu svake djevojke. Pepeljugine sestre imaju preveliku nogu za tu cipelicu pa je režu da bi im stala u nju. No tako cipelica biva umrljana krvlju, dok Pepeljugin noga bez napora ulazi u cipelu. Na taj je način predočeno čisto te grubo gubljenje djevičanstva. Drugi primjer simbola crvenog je bajka „Crvenkapica“ u kojoj istoimena junakinja nosi kapicu crvene boje koju joj je sašila baka. Time je metaforički naznačeno prenošenje seksualnog znanja sa starijih žena na mlade. Prenosi se znanje, ali i iskustvo čime se osvješćuje životni krug: stari prestaju, a mladi počinju biti seksualno aktivni i tako se stvara novi ciklus života. Na svojem putu u zrelost, što predstavlja put kroz šumu, Crvenkapica sreće vuka. On kao životinja predstavlja seksualni nagon jer je to ono čovjekovo primitivno. No Crvenkapica daje vuku upute kako da dođe do bake čime ga se oslobađa. To znači da nije bila spremna sama ga prihvatiti i

time dolazi u unutarnji sukob jer to što je razgovarala s vukom usprkos majčinom upozorenju znak je da ima želju za seksualnom aktivnošću, no ipak shvaća da nije spremna preuzeti bakino nasljeđe pa šalje vuka upravo njoj.

Isto tako, unutarnji se sukob vidi i kod Trnoružice (Uspavane ljepotice) u motivu stogodišnjeg sna. To ukazuje na nekoliko činjenica: adolescentkinje bi najradije željele da mogu prespavati adolescenciju i uskočiti u zrelost kako bi izbjegle seksualne strepnje; ukazuje se i na to da je potrebno vrijeme da se stekne zrelost; ali i na nespremnost roditelja u pogledu odrastanja njihove kćeri, kao i općenito njihove djece, na što upućuje zapovijed kralja, Trnoružičinog oca da se sva vretena spale.

Suprotno Trnoružici i Crvenkapici koje nisu bile spremne na sazrijevanje, Snjeguljica je težila što bržoj preobrazbi. Motiv kraljičinog pretvaranja kad joj nudi razne stvari simbolički ukazuje na to. Snjeguljica ne uspije odoliti, na primjer, stezniku koji joj je ponuđen čime je predstavljena nesvjesna želja mlade adolescentkinje da bude seksualno privlačna i tako uroni u zrelost. Također i jabuka ima seksualne konotacije zbog referenci na ranija književna djela³. Iz kraljičine trostruke posjete vidljiva je pouka da se zrelost ne može dobiti odjednom i da ne treba žuriti s njom. Jer na kraju dugog puta djevojčicu će probuditi lijep kraljević s kojim će živjeti u zrelosti.

³ Početak Biblije: Eva ne može odoljeti slasti jabuke; grčka mitologija: među boginje je bačena jabuka s natpisom „najljepšoj“ zbog čega se zapodjene svađa na Olimpu

6. Zaključak

Potrebno je da dijete upozna svijet oko sebe i unutar sebe. Tome ga uče odrasli u njegovoj blizini, iskustva koje stječe, a važnu ulogu ima i kulturna baština kojom je okruženo, a ona uključuje književnost. Dječja je književnost namijenjena učenju i zabavi, a bajka još k tome služi upoznavanju sebe te rješavanju problema. Dijete se susreće s problemima nimalo manje važnim od problema odraslih jer je suočeno s osnovnim egzistencijalnim pitanjima na koja treba dati odgovor da bi moglo valjano obavljati životne funkcije.

Bajka je skup simbola povezanih u jedinstvenu cjelinu čime je stvorena priča. Ona je alegorija čovjekove ličnosti s pojavama koje se zbivaju u čovjeku, a posebice u djetetu. Bajke potiču razvoj dječjeg uma i ličnosti. Uz bajke dijete će biti uspješno u nošenju sa svakodnevnim problemima vezanih uz roditelje, braću i okolinu. Uz to, jezik je bajke razumljiv djetetu, stoga ona može služiti kao pedagoški priručnik jer dakle potiče razvijanje intelekta, pomaže u razjašnjavanju djetetu njegovih vlastitih osjećaja i rješavanju problema.

6. Sažetak

Inspirirano Freudovom teorijom o tročlanoj ljudskoj ličnosti i Jungovom podjelom na kolektivno i individualno nesusjesno razvilo se psihoanalitičko tumačenje bajki.

Fantastika je ključni dio bajke jer omogućava metaforički prikaz unutarnjih sukoba, a uz to se poklapa s djetetovim viđenjem svijeta pa mu omogućuje razumijevanje sebe. Unutarnji sukobi mogu biti uzrokovani vanjskim i unutarnjim čimbenicima.

Vanjski se čimbenici odnose na djetetov odnos s roditeljima i braćom. Dijete može biti frustrirano ako ga roditelji kude pri čemu ima strah od odbacivanja, manjka njihove ljubavi ili usmjerenosti roditeljeve pažnje na braću zanemarujući samo dijete. Bajke pružaju utjehu u vezi takvih misli stvarajući priče koje predočavaju djetetov strah, ali ga na kraju ruše sretnim završetkom. Pri tom dijete ne doživljava zbilju bajke kao dio njegove zbilje zbog početnih rečenica bajke koje upućuju na davnu prošlost. Tako je dijete lišeno frustracije.

Unutarnji se čimbenici tiču same ličnosti. U dobi djeteta jače prevladava id nego ego, stoga bajka uči dijete usmjeriti težnju na ego. Id i ego (i superego) su prikazani u obliku suprotstavljenih likova iz čijih postupaka dijete može izvesti zaključak da je u svom djelovanju valjano sljediti svoj ego.

Bajke projektiraju i djetetovu ličnost tijekom edipalne faze kada dječaci usmjeruju pažnju na majke, a djevojčice na očeve. Na taj način osvješćuju svoju seksualnost. Likovi vještice, čudovišta, princa i princeze predstavljaju različite aspekte djetetovog doživljaja sebe i roditelja tijekom edipalne faze.

Poslije edipalne faze djeca zapadaju u latentnu fazu koja je suprotnost prethodnoj. Nagoni su zatumljeni, izrazito u djevojčica. One podsvjesno osjećaju strah od odlaska s nepoznatim partnerom i zasnivanju spolnog odnosa s

njim. Taj je strah projektiran u lik zvijeri, no bajka sretnim završetkom, kada se zvijer preobražava u lijepog mladića, razbija gnušajuće misli djevojčica. Neke pak bajke prikazuju i dvojbe djevojčica u vezi seksualne aktivnosti, što na primjer simbolizira Crvenkapičin Vuk te motiv stogodišnjeg sna u Trnoružici. Za razliku od Crvenkapice i Trnoružice, Snjeguljica ne dvoji u vezi toga, već nerazumno posrće za kraljičinim darovima željeći biti atraktivna.

7. Ključne riječi

Freud, id, ego, superego, Jung, individualno nesvjesno, kolektivno nesvjesno, arhetip, Jastvo, Sjena, Anima, Animus, bezvremena vječnost, edipalna faza, seksualna anksioznost

8. Literatura

Berk, Laura E, *Dječja razvojna psihologija*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2015.

Bettelheim, Bruno, *Smisao i značenje bajki*, Poduzetništvo Jakić, Cres, 2000.

Jung, Carl Gustav, *O razvoju ličnosti*, Logistika, Beograd, 2008.

Von Franz, Marie-Louise, *Interpretacija bajki*, SCARABEUS-NAKLADA, Zagreb, 2007.